

M 9197:1-17, HC 19

Landskap:	Småland	Upptecknat av:	Emil Jönsson
Härad:	Sunnerbo	Adress:	Hornborg
Socken:	Hamneda	Berättat av:	Densamme
Uppteckningsår:	1943	Född år	1861 i Väsby

Nyare bruk vid födelsedagsfirande, begravningar m m samt slöseri och högfärd i flera avseenden

Ålderstiget folk, dvs gamla människor, talar ju mest om det som har varit, och så gör jag vanligen också, men denna gång får jag dock skriva och tala om något som aldrig har förekommit, åtminstone inte i sådan utsträckning som nu. Det kan ju börja med att man får läsa i ortstidningen ett sådant tillkännagivande som: All uppvaktning på min 40-årsdag den 15 dennes undanbedes. Allaryd, Ola Kristiansson. Mannen som låtit införa tillkännagivandet kan ju också verkligen mena vad han säger, men det kan uttydas på två vis. Emellertid brukar det alltid, i närheten av jubilarens boningsort, finnas någon "goddagspilt" som rent av gjort till sitt yrke att uppsnappa underrättelser om och när folk fyller år, samt att då löpa omkring med en lång teckningslista, där intresserade kan teckna bidrag i penningar eller "presentkort" (en slags borgensförbindelse av kortgivaren, att jubilaren får hos en namngiven handlare taga ut varor för så stort belopp i pengar som på givarens bekostnad garanteras). Det skall ju kallas "frivilliga" bidrag, men det skulle vara skam att inte teckna åtminstone 5 kr, som det för några år sedan brukades, men nu måste det vara en tia, och där det är vuxna söner, bör det tecknas 2 tior ibland. Var och en skriver sitt namn på listan.

Dennas summa brukar löpa upp till 400 a 500 kr. Resultatet förevisas för jubilaren, som då vet vad han har att göra. Att rusta till ett stort kalas, varvid i första hand hemskaffandet av en stor mängd brännvin och konjak är av nöden. Ja, själva svagdrickan uppblandas med brännvin, på det att även nykterhetsfolket skall kunna bli berusade. Jubilaren måste således skyndsamt in till staden, och då får han meddetsamma hos något accidenstryckeri få tryckt alla givarnas namn på som det heter "textad adress" att sättas i glas och ram som väggprydnad. Löpande bjudning utfärdas och om fruarna även bjuds, eller det vore fruns årsdag, så måste en mängd tårtor medföras, dvs fruarna beställa dem hos bagaren-konditoristen, som själv framskaffar bakelsen till uppgiven tid och adress. Alltså försiggår jubileet på kalasdagen och ingen av de inbjudna och tecknade försummar att infinna sig. Skall det vara riktigt storartat rafflande, så finner sig några redan om morgonen bittida, ja mitt i natten, med sång, musik och hurrarop och gratulationstal. Naturligtvis måste jubilaren då redan vid denna tid uppstiga och bjuda gratulanterna någon förfriskning och tacka, samt ytterligare att uppmana dem att komma på den dag då de alla inbjuds som tecknat bidrag, eller bjuds för byalagets skull.

Nåväl, det är ju bara en gång en människa fyller så och så många år, och ganska tillbörligt är då att det firas, men en kort tid därefter inträffar att en annan värdig samhällsmedlem råkar att fylla så och så många år, och den påpasslige penninguppsamlaren har fått reda på förhållandet, antingen jubilaren försökt dölja sig så mycket som möjligt, eller tillkännagivit med en tvetydigt avböjande tidningsnotis, så att samma förhållande upprepas. Sådant skulle kunna hända,

och gör så med, några gånger om året, och den därigenom åsamkade frivilliga skatten bleve för många en tyngande nödvändighet, och en visserligen ej alltid välkommen utgift, liksom ej heller alltid den hopsamlade summan är synnerligen välkommen, ty den som får den vet att den går åt genast om, såsom skyldigheten kräver, ett däremot svarande gratulationsgille skall "gå av stapeln". Har så pengarna gått åt till gillet, så är man lika barskräpad när nästa jubileumssuppbörd påkommer. Därför har såväl jag som min efterträdande son, redan för 45 år sedan på det bestämdaste motverkat detta bruk, och aldrig mottagit eller bidragit till detta hopsamlingstiggeri. Med samma kan vi ju ej gå på gratulationsgille, fastän bjudna. En extra utgift för gästerna är att de manliga salar ihop vars 1 eller 2 kr till kocken och serveringsflickor. Till slut när det skall vara bra, så införs i ortstidningen: "Tack för blommor, pengar, tal, presenter, telegram, sång och musik, och uppvaktning, som kommit oss (eller mig) till del på högtisdagen, (by) den (xxx) 1943 (namn)."

Så kan det inträffa efter kort mellanrum, att efter födelsedagsgratulationshögtidligheterna kommer det omkring i byn en biljett med svarta kanter, pr posto nuförtiden här. I början av 1900-talet brukades att en person skickades omkring med bjudningsbiljetter till begravning. Högfärden och slöseriet blir inte mindre vid sådana tillfällen än vid föregående omtalade. På många olika sätt firas en begravning nuförtiden här. De som vill göra begravningssgille, gör först allt iordning själva, men den dagen gilleskalaset försiggår, tillsätts eller lejs en "vicevärd" som skall bestyra allting. Han skall ta emot gästerna, bjuda dem fram till varenda rätt vid måltiderna, samla in dem om de är utgångna, hjälpa dem i garderoben på med kläderna osv. Under tiden sitter värdfolket i en särskild kammare och dit måste gästerna inträda för att beklaga sorgen, samt efteråt för att tacka.

Vad själva gillet, rätterna och talen angår, så ämnar jag ej därmed befatta mig mycket, men att man inte, varken på bröllops- födelsedags- eller begravningssgille, finner en droppe mjölk att dricka, utan det måste vara inköpt bier, svagdricka eller också saft och vatten. Likaså finns inget grovbröd i Småland. Det anses simpelt att folket skulle äta klierna, som ju endast tillhör svinen och de andra kreaturen. Nej, rågen och vetet skall skalas i kvarnen, och därest det ej blir gjort, så siktar mororna mjölet hemma, ty fint skall det vara. Därför, genom kaffe och finbröd, lider alla människor av söndriga tänder, magsår, förstoppning, kräfta och blindtarmsinflammation, samt dör härav i halva sin ålder. Man kan inte ens få köpa av bagarna en kaka grovbröd, så nu har smålänningarna glömt av den tiden då bark blandades i brödet. Några föredrar att bjuda begravningssgästerna på café eller hotell efter begravningsakten. Andra bjuder före akten, och åtskiljs gästerna vid graven. Åter andra samlas först vid graven, de inbjudna, och efteråt på hotell eller café. Nåja, "alla sätt är bra, utom de dåliga", sade Voltaire. Det var högfärden och slöseriet vi skulle tala om. Den ofantliga massa av blommor och kransar, som vid begravningar tillägnas den döde, har rent av blivit en sed och ett bruk som man tycker går något för långt, då en särskild vagn eller bil måste full-läggas med de härligaste kransar, ty de får inte plats varken på kistan eller likvagnen, och vid framkomsten till graven övertäcker de gravkullen och en hel hop gravar i närheten.

En del blomsterkvastar (buketter) kastas i graven både under och på kistan, och numera, sedan dödgrävorna skottar igen graven och pålägger kransarna, så får knappast begravningsfolket se hur graven ser ut efter kranspåläggningen. Denna blomstergård kvarligger endast några dagar, varefter kyrkovaktmästaren kastar ut hela dyrbarheten på avstjälplingsplatsen utanom kyrkogården. Om man säger att minst 15 men även 20 kransar framkommit, och priset med band, kort och namn är 20 kr, men även 35 a 40 kr, och man antager 30 kr för 17 kransar, blir det

omkring 500 kr, och dessutom buketter ett dussin a 7,50 kr eller i runt tal 600 kr, som väl kunde bättre användas till något barmhärtighetsverk, mera än detta flyktiga högmödsprål. Visserligen är det hedersamt och vackert med blommor, i synnerhet vid detta tillfälle, men det är otvivelaktigt en slösande överdrift att rent av dränka både grav och omgivande gravar i dyrbara blomsterkransar. Det utgör endast med sin korta varaktighet en dusör åt trädgårdsmästarna.

Ett annat slöseri genom högfärden vid sådana tillfällen är att såsom exempel kan anföras, att när en av bönderna i denna by begravdes en sommardag i strålende solsken, så likväl skulle inte allenast det elektriska ljuset utan också hundratals små levande stora stearinljus brinna från morgonen till kvällen, och ut på natten med ombyte så fort de nerbrände, så länge gillet varade. Än ytterligare begås genom högfärd ett naturslöseri därmed att en massa vackra enebuskar nerhuggs och planteras utmed vägen där en likskara tågar fram. Dessa buskar som växer så sakta att de inte på 50 år kan vinna sådan utveckling för att tjänstgöra vid en begravning, utgör ett verkligt röveri av skogen, och även som för 30 år sedan då det alltid användes vackra granträd att pryda likfärdsvägarna med. Så har jag sett 500 a 600 m där ene- och granträd nersatts vid bägge sidor om vägen, där en likskara skulle komma att passera. Vad som var mera oskyldigt prydnad av en likfärdsväg, var att beströ en fyrkant framför var och ens gård eller utfartsväg med hackat granris eller blommor och löv, samt fint räfsad sandad plats. Skulle det vara mycket fint, så gjordes ett namnchiffer vid sidan om den lövströdda vägen, en fyrkant av ny sand, slätad och beströdd med kritpulver. På denna vita botten lades så med sot stora tydliga initialbokstäver till den dödes namn, för de som åkte förbi. När så begravningen var överstökad, så skulle det sändas ett muntligt bud till alla dem av fruntimren som prytt vägen och överlämna ett tacksamhetskuvert med inbjudan att en viss dag komma till sorgehuset på kaffe. Men även till de av gästerna som medfört skänker, tårta eller kransar skulle det pr posto sändas små svartkantade tacksamhetsbrev från sterbhusets efterlevande (värdfolket). Men det oaktat skall det ju i ortstidningen införas en tacksägelseannons: "För allt hedrande med sin närvaro, blommor, skänker och deltagande på alla vis i vår sorg efter (namn) framföres härmed vårt djupt kända tack, (by, år och dag, namn)."

På alla dessa gillen ävensom husförhörsgillen och julakalas skulle männen lägga ihop "kockapengar" till kocken och serveringsflickorna. 1 kr i vanliga fall, men ofta 2 kr per man ifall männen ej var många, så det blev klen för köksfolket, varför var och en fick bidra högre då få män var tillstädes. Men initiativet skulle aldrig komma från värdfolket. Det skulle gästerna själva påminna sig. En av de äldsta infödda gjorde en lista på ett notisblad och skrev upp namnet på varje givare och summan. Listan lämnades ut i köket, så att fruntimren kunde se om alla bidragit. Så kom hela kökspersonalen in i gästsalen och tackade och nidade för gåvan: den kunde vara uppe i 70 a 80 kr, som medföljde listan ut i köket. Numera är denna sed dock bortlagd i de flesta byarna i Hamneda församling.

Hur gnidigt sparsamma smålänningarna i vissa fall kunde vara, så är de på flera andra sätt så förvånansvärt slösaktiga att stor skada uppkommer till och för efterkommande. Så anses det rent av skamligt att ta vara på trädens toppar och grenar till bränsle, utan endast stockarna. Ännu mindre tillvaratas rötterna, ty alla träd som skall avverkas rothuggs aldrig, utan sågas av på stående rot en bit ovan marken, och stubben blir stående i jorden. Likadant slöseri är det när torv skall tas upp ur torvmossarna till bränsle. De flyttar hit och dit på fältet och gör djupa håll, som kvarstår vattenfyllda i 100 år, så att många tld mosse aldrig kan odlas, därför att inte deras efterkommande människor är mäktiga att fylla igen hålen. En familj behövde ej mer än några kappland torvmosse till

torvtäkt på en hel mansålder, då det istället på ovannämnda sätt förstördes flera tld på kort tid, alldeles onödigtvis.

Medan vi så är komna in på kapitlet om högfärd och slöseri, så får jag även tala om kyrkogårdsslöseriet. Det brukas ju att köpa gravplats och vi föreställer oss att en man vid en familjemedlems dödsfall inköper 4 eller 5 gravplatser till framtida behov, på det att det må bli en gemensam familjegravplats. Där sätts en gravsten, planteras häck eller sätts annat stängsel omkring. Men så kanske det sker att gravplatsen inte vidare kommer att tas i anspråk, ingen i familjen dör på 30 år därefter. Större delen av församlingens familjer inköper ju gravplats, och alltid mer än till en person. Om det så händer att inte gravplatsen behövs på många år, så ligger ju större delen av kyrkogården oåtkomlig för begravingar. Ingen får nergräva lik i annans gravplats på 50 år efter köpet, och ej därefter heller så länge släktingar håller platsen iordning. Ja, ännu bättre är att många brukar sätta upp gravvård över sig själva, medan de ännu lever och har hälsan, så att de kan sitta på en soffa vid gravplatsen och läsa: "Här hvilar kommunalnämndsordföranden Salomon Nilsson i (by), född den (datum årtal)" eller "kyrkvärden i (by), född den (datum årtal)". Stjärnan som betecknar födelsen kan de sätta ut, men korset som betecknar död får ju ändå överlåtas till efterlevande att utsätta på gravstenen.

Och så fick ju dessa, som betraktade sin egen gravvård, veta hur mycket den kostat samt om den kunde mäta sig i storlek och utseende med andras gravstenar. De rika sätter ju mycket dyrbara gravvårdar och stängsel däromkring, men löjeväckande var det då en fattig torpare och soldat fick den största stenen i höjd (endast sjublixtstenen var högre) på hela kyrkogården och med ett gjutet järnräcke omkring soldatparets hela gravplats. Inget annat så dyrbart gravstängsel finns på hela kyrkogården. De pengar som gravstenarna kring kyrkorna kostat, torde bara på de senaste 50 åren ha belöpt sig till lika så mycket som själva kyrkorna kostat i uppförande. Av det sagda torde kunna förstås, att det behövdes att utvidga kyrkogården med kortare mellantid, när det hushålles med kyrkogårdarna på detta sätt. Mycket annat slöseri kunde omtalas, men de levande skall leva, det är ju ej allt som är slöseri.